

Janusz Gmitruk

Dzieje Związku Floriańskiego

Niepodległość i Pamięć 25/3 (63), 123-138

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Janusz Gmitruk

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

Dzieje Związku Floriańskiego

Słowa kluczowe

Związek Floriański, „Przegląd Pożarniczy”, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Ubezpieczenia Wzajemne, Bolesław Chomicz, Józef Tuliszkowski

Streszczenie

Związek Floriański to jedna z pierwszych powstałych w Królestwie Polskim Ochotniczych Straży Pożarnych, która odegrała znaczącą rolę w rozwoju tego ruchu w skali całego kraju. Współtwórcą Związku Floriańskiego był Bolesław Chomicz – prezes Instytucji Ubezpieczeń Wzajemnych Budowli od Ognia. To z jego inicjatywy w dniach od 8 do 10 września 1916 r. odbył się w Warszawie I Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniwych, który powołał do życia Związek Floriański, działający na podstawie zatwierdzonej już uprzednio ustawy Towarzystwa Świętego Floriana. Organem prasowym Związku Floriańskiego był „Przegląd Pożarniczy”. 1 sierpnia 1921 r. Związek Floriański liczył 60 tys. członków oraz 2000 członków rzeczywistych. Z nośnym hasłem „W jednośi siła” oraz dobrze zorganizowanymi strukturami Związek Floriański stworzył solidny fundament pod zjednoczenie Ochotniczych Straży Pożarnych z wszystkich zaborów.

Przed powstaniem

Są organizacje, które mimo krótkiego funkcjonowania i działalności w przestrzeni społecznej, pozostawiły trwały ślad w pamięci potomnych.

Dla Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP powstanie i działalność Związku Floriańskiego ma znaczenie nie tylko symboliczne, rocznicowe i sentymentalne. Związek ten to protoplasta zorganizowanego ruchu Ochotniczych Straży Pożarnych, dowód jego potęgi i ciągłości działania.

Związek Floriański to jeden z kamieni węgielnych położonych pod wielki ruch strażacki, który na sztandarach dumnie zapisał: „Bogu na chwałę, ludziom na pożytek”. Jego powstanie związane jest z osobą Bolesława Chomicza i Instytucją Ubezpieczeń Wzajemnych od Ognia, a działalność zasługuje na szczególną uwagę.

Wszystko zaczęło się na terenie zaboru rosyjskiego od instytucji przymusowych ubezpieczeń budowli od ognia. Na mocy odpowiednich przepisów każdy budynek po zakończeniu budowy musiał być urzędowo oszacowany i ubezpieczony. Następnym etapem była decyzja Rady Administracyjnej Królestwa z 1844 roku, która wprowadziła nową ustawę ubezpieczeniową budowli od ognia i powołała do życia Instytut Ubezpieczeń Wzajemnych Budowli od Ognia.

W 1914 roku Ubezpieczenia Wzajemne obejmowały ponad milion nieruchomości ubezpieczonych na ponad miliard rubli. Składki ubezpieczeniowe ściągano od ich właścicieli razem z podatkami. W latach 1903–1912 Zarząd Ubezpieczeń Wzajemnych wyasygnował prawie pół miliona rubli na walkę z pożarami i na straże ogniowe.

Działalność instytucji Ubezpieczeń Wzajemnych przerwał wybuch I wojny światowej. W 1915 roku ewakuujące się z Królestwa władze rosyjskie wywiozły ze sobą 19 milionów rubli funduszu ubezpieczeniowego¹.

Jednym z najważniejszych wydarzeń w nowożytnych dziejach polskiego pożarnictwa było utworzenie w 1836 roku Warszawskiej Straży Ogniowej – pierwszej na ziemiach polskich i jednocześnie jednej

¹ J.R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 2001, s. 105.

z pierwszych zawodowych straży pożarnych w Europie. Powstanie Straży Warszawskiej było samoistnym, polskim wysiłkiem elit politycznych. Ta doskonale zorganizowana, wyszkolona i uzbrojona Straż stała się organizacyjnym wzorem nie tylko dla powstających w drugiej połowie XIX wieku w Królestwie Polskim Towarzystw Ochotniczych Straży Pożarnych. Jej członkowie byli zapraszani do miast prowincjonalnych jako instruktorzy. Straż Warszawska stała się też wzorem dla organizacji straży w Krakowie².

Po powstaniu styczniowym jak grzyby po deszczu zaczęły powstawać Ochotnicze Straże Ogniove. Pierwsza z nich utworzona została w Kaliszu w 1864 roku. Ich organizacja nie była łatwa w realiach politycznych Królestwa Polskiego. Życie wymusiło na zaborcach, mimo ich wrogiej postawy wobec polskich stowarzyszeń pożarniczych, rozwiązanie kwestii organizacji ochrony przeciwpożarowej. Straty ponoszone w wyniku pożarów były olbrzymie, podobnie jak sumy odszkodowań. Tylko w latach 1901–1910 spłonęło 45 276 budynków, a straty spowodowane przez ogień wynosiły blisko 37 mln rubli.

Straże Ogniove stały się koniecznością. Ich tworzenie odbywało się w specyficznych warunkach społeczno-politycznych i przy braku opieki nad polskimi stowarzyszeniami pożarniczymi ze strony państwa. Powstawanie Ochotniczych Straży Ogniowych w czasach zaborów było dowodem dużej zdolności społeczeństwa do twórczego uczestnictwa w rozwoju cywilizacyjnym.

W żadnym kraju Europy straże ogniove nie rozwinęły tak bogatych działań przeciwpożarowych jak na ziemiach Królestwa Polskiego. U podstaw tej działalności leżała dążność do przeciwstawiania się rusyfikacji i germanizacji przez uświadomienie narodowe i budzenie patriotyzmu. Straże były zarówno organizacją kulturalną, jak też społeczną i polityczną. Ich najbliższym sojusznikiem były partie polityczne, które stały się nową formułą walki o niepodległość.

W latach 1864–1915 mieszkańcom wsi w Królestwie Polskim nie żyło się łatwo. Dużym obciążeniem był podatek gruntowy, który chłopci płacili do wybuchu I wojny światowej – w sumie było to 110 mln rubli. Polityka caratu zmierzała do zastraszenia społeczeństwa, zrusy-

² Szerzej E. Boss, *Dzieje Warszawskiej Straży Ogniowej 1836–1936*, Warszawa 1937.

fikowania go. Wykorzystywano do tego szkolnictwo, Kościół prawosławny i walkę z Kościołem unickim.

Dwa pokolenia Polaków oczekiwały na wydarzenia, które nastąpiły niespodziewanie i wywołały rewolucję w 1905 roku w Rosji, a w Polsce przyczyniły się do wybuchu w latach 1905–1907 czwartego powstania narodowego.

Dwa ukazy carskie wydane w celu uśmierzenia rewolucji były ustępstwem wobec Polaków. Pierwszy – z 30 kwietnia 1905 roku o tolerancji religijnej pozwalał Kościołowi katolickiemu na swobodne działanie na całym obszarze ziem polskich. Drugi – z 30 października 1905 roku zapowiadał „darowanie ludności niewzruszonych zasad wolności obywatelskiej na podstawach rzeczywistej nietykalności osobistej, wolności sumienia, słowa, zgromadzeń i związków”.

Spółceństwo Królestwa Polskiego postanowiło wykorzystać tę sytuację. Wśród działaczy strażackich pojawiła się myśl zorganizowania Związku Ochotniczych Straży Pożarnych dla ziem Królestwa, który podjąłby się obowiązków koordynatora poczynań na polu walki z pożarami. Ideę taką po raz pierwszy wysunięto w 1905 roku. Podjęto starania u władz o utworzenie w ramach Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Pożarniczego osobnego, autonomicznego oddziału dla Królestwa Polskiego. Zostały one jednak zablokowane przez władze przed pierwszym zebraniem Dumy Państwowej.

W kilka miesięcy później redakcja „Strażaka” zwróciła się za apelem o zwołanie do Warszawy zjazdu delegatów straży pożarnych. Jego celem miało być założenie Związku Straży Ogniwych Ochotniczych. W dniu 30 marca 1907 roku zwrócono się do władz rosyjskich z prośbą o zezwolenie na odbycie zjazdu we wrześniu tego roku. Zezwolenia jednakże nie otrzymano, ponieważ ówczesne władze nie życzyły sobie organizowania się społeczeństwa polskiego, nawet jeśli temu przyświecał pożyteczny i humanitarny cel³.

Podjęto więc starania, by osiągnąć to innymi metodami. W 1909 roku do zorganizowanej w Częstochowie wystawy rolniczo-przemysłowej włączono dział pożarniczy. Przy okazji zorganizowano pierwszą konferencję straży pożarnych. Wzięło w niej udział 180 przedstawicieli straży pożarnych z większych miast Królestwa Polskiego. Dyskutowano

³ „Strażak”, nr 12, grudzień 1907.

o organizacji, działalności i szkoleniu straży. Wymieniono zdobyte doświadczenia. Zjazd częstochowski nie podjął żadnych uchwał natury organizacyjnej, lecz przyczynił się do zwołania kolejnego, liczniejszego zjazdu w dniu 27 listopada 1910 roku we Włocławku. Później, dzięki działalności komisji zjazdowej odbywały się w latach następnych zjazdy w Grójcu, Łowiczu, Włocławku, Piotrkowie i Radomiu.

Próby utworzenia samodzielnego związku strażackiego paraliżowane były przez władze carskie, które zgadzały się tylko na założenie w Królestwie oddziału Wszechrosyjskiego Cesarskiego Towarzystwa Pożarniczego.

W kolejnym zjeździe we Włocławku 18–19 sierpnia 1912 roku wzięli udział reprezentanci 40 straży. Na zjeździe tym przyjęto projekt regulaminu i instrukcje, które były przygotowane do zatwierdzenia przez władze. Uchwalony projekt regulaminu omawiał całokształt organizacji Towarzystwa Straży Ogniowej.

Ważnym wydarzeniem był zjazd ochotniczych straży pożarnych w Łowiczu w dniach 7 i 8 września 1913 roku. W obradach uczestniczyli nie tylko reprezentanci ochotniczych straży pożarnych, lecz także przedstawiciele towarzystw ubezpieczeniowych oraz firm produkujących sprzęt pożarniczy. W pierwszym dniu zjazdu przeprowadzono ćwiczenia połączone z konkursem. W drugim dniu miały miejsce obrady, podczas których wiele uwagi poświęcono sprawie dalszego rozwoju wiejskich organizacji strażackich.

We wsiach rozwój straży pożarnych wspierany był przez organizacje i działaczy ruchu ludowego i młodzieżowego.

Pierwsza kobieca straż ogniowa zorganizowana została w 1913 roku w Mirosławicach spośród córek chłopskich uczących się na kursach gospodarstwa wiejskiego.

W 1912 roku działało w Królestwie Polskim 508 straży, z tego 183 wiejskie. Przed wojną liczba ta zwiększyła się do 562⁴.

Powstanie Związku Floriańskiego

Wraz z wybuchem I wojny światowej i, w pierwszym jej okresie, bardziej liberalnym stosunkiem władz zaborczych wobec społeczeń-

⁴ *Zamierzenia na przyszłość najbliższą*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 9/10, 15 V 1917.

stwa polskiego, działacze strażacy podjęli na nowo próbę organizacyjnego zespolenia istniejących straży pożarnych. Była to kontynuacja podjętych jeszcze przed wybuchem wojny starań polskich patriotów. Dzięki pomocy Pawła Górskiego, który pełnił honorową funkcję przy dworze cesarskim w Petersburgu, Bolesław Chomicz uzyskał zezwolenie generała gubernatora warszawskiego na założenie w Królestwie Polskim Towarzystwa Świętego Floriana. Statut organizacji opracowany został przez Bolesława Chomicza. Oprócz niego podpisali się pod nim również Paweł Górski i Władysław Grabski – prezes Ziemiańskiego Centralnego Towarzystwa Rolniczego⁵.

W kwietniu 1915 roku władze rosyjskie zatwierdziły ustawę Towarzystwa Świętego Floriana jako organizacji skupiającej w swych szeregach wszystkie straże pożarne w Królestwie Polskim, jednakże wraz z nastaniem okupacji niemieckiej nowe władze zajęły niechętnie stanowisko wobec organizacji strażackich, co spowodowało, że działalność Towarzystwa rozwijała się bardzo powoli⁶.

Próbie ożywienia działalności straży pożarnych zrzeszonych w Towarzystwie Świętego Floriana podjęła Instytucja Ubezpieczeń Wzajemnych Budowli od Ognia, na której czele stał Bolesław Chomicz. Dzięki staraniom tej instytucji i jej działaczy w dniach od 8 do 10 września 1916 roku odbył się w Warszawie I Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniwych. Uczestniczyło w nim 960 delegatów, reprezentujących 302 straże ze wszystkich niemalże stron Królestwa. Zjazd ten był ważnym wydarzeniem w życiu pożarnictwa polskiego, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę, że odbywał się on w okresie wojny światowej i w warunkach utrudnień czynionych przez władze okupacyjne.

Po wysłuchaniu kilku referatów i przeprowadzeniu owocnej dyskusji zebrani postanowili powołać do życia Związek Floriański, działający na podstawie zatwierdzonej już uprzednio ustawy Towarzystwa

⁵ P. Matusak, *Bolesław Chomicz w trosce o jedność i siłę ruchu strażackiego*, Warszawa 2015, s. 44.

⁶ S. Pągowski, *Związek Floriański w Warszawie, Gore. Jednodniówka wydana na pamiątkę Zjazdu Ochotniczych Straży Ogniwych w Warszawie 8 września 1921 roku*, Warszawa 1921, s. 9.

Świętego Floriana. Zjazd wybrał Zarząd Związku Floriańskiego, który ukonstytuował się następująco: prezes – B. Chomicz, wiceprezesa – inż. J. Tuliszkowski (Warszawa) i dr A. Grohman (Łódź), sekretarz – inż. A.L. Zagrodzki (Warszawa), skarbnik – S. Szotkiewicz (Warszawa), kustosz – ks. M. Szkopowski (Warszawa), członkowie – E. Balcer (Łowicz), J. Kubicki (Zawiercie), I. Konopacki (Piotrków), S. Okulicz (Końskie), inż. E. Wagner (Łódź) i W. Zalewski (Lublin)⁷.

Powołane zostało biuro, w celu wykonywania uchwał Zarządu Głównego Związku Floriańskiego, prowadzenia prac organizacyjnych, udzielania porad i informacji fachowych oraz prowadzenia wszystkich innych prac, pozostających w zakresie zamierzeń Związku. Jego naczelnikiem został Stanisław Arczyński, były komendant Straży Pożarnej w Rakowie pod Częstochową⁸. W biurze Zarządu Głównego zatrudniono najpierw dwie osoby, a później siedem.

Dzięki energicznej działalności Zarządu Głównego i jego biura organizacyjnego następował szybki wzrost liczby związkowych straży pożarnych, powstawały nowe straże i rozwijała się intensywnie działalność już istniejących. O ile na początku 1917 roku należało do Związku Floriańskiego tylko 169 straży, to już w połowie roku 1918 było ich 450. Jednak wiele jeszcze do niego nie należało⁹.

I Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniwych podjął uchwałę ustanawiającą organem prasowym Związku Floriańskiego „Przegląd Pożarniczy”, który na skutek trudności wydawniczych po wybuchu wojny światowej zawiesił chwilowo swą działalność. Zarząd Związku Floriańskiego powołał Komitet Redakcyjny pisma w składzie: E. Balcer, T. Brzozowski, B. Chomicz, dr E. Grabowski, J. Kon, S. Olkuski, inż. J. Tuliszkowski, inż. A.L. Zagrodzki. Redaktorem pisma został Leon Ostaszewski¹⁰. Nowa redakcja z powodzeniem realizowała zamierzenia, których głównym celem było wydawanie pisma na wysokim po-

⁷ *I Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniwych w Warszawie*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 1, 1 I 1917; nr 2, 15 I 1917; nr 3, 1 II 1917; nr 4, 15 II 1917.

⁸ *Związek Floriański*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 1, 1 I 1917.

⁹ J.R. Szaflik, op. cit., s. 135.

¹⁰ *Od Redakcji*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 1, 1 I 1917.

ziomie fachowym. Zjednywało sobie ono coraz więcej czytelników i prenumeratorów.

Jedną z najpoważniejszych trosk Związku Floriańskiego było podniesienie zawodowej sprawności straży. Do osiągnięcia tego celu zmierzano poprzez systematyczne lustracje straży, organizowanie kursów pożarniczych, konferencji i zjazdów połączonych z ćwiczeniami konkursowymi. Podjęto także prace nad przygotowaniem projektu jednolitego statutu straży oraz uniformu strażackiego.

Dalszym krokiem na drodze umocnienia organizacyjnego Związku Floriańskiego było Walne Zgromadzenie, które odbyło się 15 lipca 1917 roku. Zatwierdziło ono statut Związku Floriańskiego oraz podjęło szereg decyzji organizacyjnych, a przede wszystkim doniosłych uchwał, m.in. o zorganizowaniu Składnicy Strażackiej, która zaopatrywałaby straże w narzędzia i przyrządy pożarnicze¹¹.

Ostatnie w warunkach niewoli Walne Zgromadzenie Związku Floriańskiego odbyło się 15 września 1918 roku. Przedstawione przez Zarząd Główny sprawozdanie z dotychczasowej działalności mówiło o znacznym rozwoju organizacyjnym związku. W dniu Walnego Zgromadzenia do związku należały już 462 straże, z ogólną liczbą 20 000 członków¹².

W okresie sprawozdawczym głównym celem Związku było dalsze podnoszenie sprawności technicznej straży. W tym celu organizowano kursy wiosenne i letnie. W wiosennych uczestniczyli głównie uczniowie ostatniego kursu Szkoły Mechaniczno-Technicznej Wawelberga i Rotwanda oraz te osoby, które zamierzały podjąć pracę w zakresie pożarnictwa na prowincji. Kursy letnie przeznaczone były dla członków Związku. W samej tylko Warszawie w okresie tym zorganizowano 4 kursy, w których uczestniczyły 143 osoby. Ponadto przeprowadzono 14 ośmiodniowych kursów na prowincji, w których wzięło udział 403 słuchaczy.

Prowadzono także wykłady z zakresu pożarnictwa w szkołach rolniczych: w Pszczelinie, Sobieszynie, Mieczysławowie, Liskowie

¹¹ *Protokół Zgromadzenia Walnego Związku Floriańskiego odbytego w drugim terminie w dniu 15 lipca 1917*, „Przegląd Pożarniczy” nr 14/15, 1 VIII 1917.

¹² J.R. Szaflik, op. cit., s. 135.

i Krzyżewie, w seminariach nauczycielskich w Radomiu i Solcu oraz w Szkole Realnej w Łowiczu. Na skutek takiej działalności wzrosła liczba przeszkolonych instruktorów, którzy odegrali istotną rolę w dalszym rozwoju pożarnictwa. Duże znaczenie dla rozwoju pożarnictwa miały zjazdy strażackie, dlatego Związek Floriański zorganizował 27 zjazdów, w których wzięło udział 8 000 uczestników z 550 straży.

Na Walnym Zgromadzeniu Związku Floriańskiego 15 września 1918 roku wybrany został nowy Zarząd Główny, który ukonstytuował się następująco: prezes – Bolesław Chomicz, wiceprezesa – dr Alfred Grohman i inż. Józef Tuliszkowski, sekretarz – inż. Ludwik Zagrodzki, skarbnik – Stanisław Szostkiewicz, kustosz – ks. Marcin Szkopkowski, członkowie: Emil Balcer, Józef Drzewiecki, Jakub Kon, Stanisław Olkuski, Zdzisław Przyjałkowski, inż. Edward Wagner¹³.

Rozwój organizacyjny Związku Floriańskiego był imponujący: pod koniec 1916 roku należało do niego kilkadziesiąt straży, w 1917 było ich już 169, w 1918 – 450, w 1919 – 750, w 1920 – 956. 1 sierpnia 1921 roku Związek Floriański liczył 1 020 straży i 60 tys. członków oraz 2 000 członków rzeczywistych.

Osiągnięcia 5-letniej działalności to 98 kursów, na których przeszkolono 2 395 strażaków. Przeprowadzono 50 lustracji straży i 12 lustracji całych powiatów. Zorganizowano 73 okręgowe zjazdy strażackie, w których uczestniczyło 8 000 strażaków z 550 straży. Organ prasowy „Przegląd Pożarniczy” wydawano w nakładzie 1 200 egzemplarzy. Związek Floriański powołał własną Składnicę Strażacką, opartą na zasadach korporacyjnych, której obroty osiągnęły 30 mld mk. rocznie.

Związek Floriański wykreował lidera ruchu strażackiego – Bolesława Chomicza, hasło: „W jedności siła” oraz stworzył dobrze zorganizowane struktury, a także solidny fundament dla zjednoczenia Ochotniczych Straży Pożarnych ze wszystkich trzech zaborów.

Zjednoczenie ruchu strażackiego

W chwili odzyskania niepodległości funkcjonowało w granicach odradzającego się państwa polskiego 1 600 ochotniczych straży po-

¹³ *Zgromadzenie Walne Związku Floriańskiego w dniu 15 września 1918 r.*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 19/20, 30 X 1918.

żarnych. Wyróżniały się one nie tylko liczebnością, ale także wysokim stopniem zorganizowania wewnętrznego, ogromnym entuzjazmem strażaków do budowania nowego życia w warunkach niepodległego państwa.

U progu II Rzeczypospolitej ruch strażacki rozbity był pod względem organizacyjnym. Istniały wówczas: Związek Floriański – na terenie byłego zaboru rosyjskiego, Cieszyński Związek Straży Pożarnej oraz Krajowy Związek Straży Pożarnej Galicji i Ludności we Lwowie, obejmujący zasięgiem swej działalności teren byłego zaboru austriackiego; ponadto funkcjonował Wielkopolski Związek Straży Pożarnych, Śląski Związek Straży Pożarnych i Pomorski Związek Straży Pożarnych – na terenie byłego zaboru pruskiego. Straże pożarne istniejące w trzech zaborach działały na podstawie różnego ustawodawstwa wydanego przez władze zaborcze. Różniły się także stopniem zorganizowania, wykształcenia bojowego oraz wyposażenia w sprzęt przeciwpożarowy.

W czerwcu 1919 roku podjęto rozmowy zjednoczeniowe, poparte uchwałą Walnego Zgromadzenia Związku Floriańskiego, powziętą na wniosek prezesa Bolesława Chomicza 15 czerwca 1919 roku¹⁴. Po utworzeniu Międzydzielnicowego Komitetu do spraw zjednoczenia straży i odbyciu kolejnych posiedzeń we Lwowie i w Warszawie, ustalono termin zjazdu na 18–20 września 1920 roku. Jego organizacją zajął się Związek Floriański. Z okazji zjazdu zamierzano zorganizować dużą wystawę przeciwpożarową. Wojna polsko-bolszewicka przerwała przygotowania. Na wezwanie Bolesława Chomicza do walki w obronie niepodległości przystąpiło 60 tys. strażaków.

Po zakończeniu wojny i zawarciu traktatu pokojowego 18 marca 1921 roku w Rydze, wznowiono działalność Międzydzielnicowego Komitetu do spraw pożarnictwa i zorganizowano kolejne posiedzenia w dniach 10 i 23 maja oraz 25 czerwca 1921 roku. Uczestniczyli w nich delegaci wszystkich związków strażackich z terenu Polski. W pracach organizacyjnych przodował Związek Floriański. Na walnym zgromadzeniu Związku Floriańskiego 19 czerwca 1921 roku przedyskutowano i przyjęto projekt statutu Związku Straży Pożarnej Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁴ *Zgromadzenie Walne Związku Floriańskiego w dniu 15 czerwca 1919 r.*, „Przegląd Pożarniczy” 1919, nr 11/12.

Sprawy integracji i powołania jednolitej organizacji strażackiej wsparł Międzydzielnicowy Komitet, obradujący 25 czerwca 1921 roku. Dla prac organizacyjnych wybrano prezydium w składzie: B. Chomicz – przewodniczący oraz J. Tuliszkowski, L. Ostaszewski, S. Waligórski i L. Piętka – członkowie. Termin zjazdu zjednoczeniowego ustalono na 8–9 września 1921 roku w Warszawie¹⁵.

W toku bezpośrednich przygotowań do ogólnopolskiego zjazdu wyłoniło się jeszcze wiele trudności. Wynikały one z uprzedzeń dzielnicowych, podejrzliwości, nieufności i antagonizmów w gronie czołowych działaczy. Widoczna była chęć zachowania odrębnych form organizacyjnych i obawy działaczy poszczególnych związków dzielnicowych przed utratą wpływów w przyszłej, zjednoczonej ogólnopolskiej organizacji. Mimo tych obaw i przeszkód zwyciężyła idea jedności.

Pierwszy ogólnopolski zjazd delegatów straży pożarnej odbył się 8 i 9 września 1921 roku w Warszawie. W obradach uczestniczyło 3 690 przedstawicieli, reprezentujących 742 ochotnicze straże pożarne ze wszystkich województw i regionów kraju. Uroczyste otwarcie zjazdu nastąpiło w samo południe w sali Filharmonii Warszawskiej. W łóży honorowe miejsce zajął Prezes Rady Ministrów – Wincenty Witos. W prezydium zasiadali członkowie Komitetu Międzydzielnicowego, Komitetu Zjednoczeniowego i przedstawiciele związków dzielnicowych.

Zjazd otworzył Bolesław Chomicz – prezes Związku Floriańskiego. Wszyscy przemawiający w imieniu związków dzielnicowych zadeklarowali gotowość utworzenia Ogólnopolskiego Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Drugi dzień zjazdu przebiegał na obradach plenarnych i pracach w komisjach: statutowej, technicznej i ogólnej. W trakcie obrad plenarnych referaty wygłosili: Bolesław Chomicz, Bolesław Pachelski, Józef Tuliszkowski, Stanisław Pągowski, Wacław Perlit. Ich wystąpienia wywołały żywą dyskusję.

Zjazd przyjął trzy uchwały, zatwierdził Statut Głównego Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej i stał się założycielem tej organizacji. Do technicznego przeprowadzenia uchwał zjazdu i legalizacji statutu upoważniono delegatów w osobach: Stanisława Arczyń-

¹⁵ J.R. Szaflik, op. cit., s. 154–157.

skiego i Bolesława Pachelskiego, którzy mieli działać w porozumieniu z Komitetem Międzydzielnicowym¹⁶.

Zjazd powołał władze naczelne: Radę Naczelną, w skład której wchodził przedstawiciel związków założycieli, po jednym przedstawicielu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, Związku Miast, Związku Sejmików, Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych, Publicznych Instytucji Ubezpieczeń Ogniwych zachodnich województw, Związku Prywatnych Towarzystw Ubezpieczeń Ogniwych oraz Naczelnik Główny Związku.

Rada Naczelna powołała Zarząd Główny w składzie: Bolesław Chomicz – prezes, Karol Rapacki – wiceprezes, Zygmunt Choromański – skarbnik, Jan Kuc – sekretarz, Stanisław Okulski – kustosz, Bolesław Pachelski – p.o. naczelnika oraz członków: Bolesława Kozłowskiego, Adama Mrozowskiego, Józefa Tuliszkowskiego, Bolesława Wójcickiewicza i Klemensa Matusiaka¹⁷.

W ten sposób dokonał się akt zjednoczenia ruchu strażackiego w niepodległej Polsce, który rozpoczął proces jego integracji.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych 4 października 1921 roku zatwierdziło Statut Związku. Oficjalna jego nazwa brzmiała: Główny Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Terenem działalności miało być całe państwo, siedzibą władz naczelnych – Warszawa.

I Zjazd Zjednoczeniowy odbył się pod hasłem jedności straży pożarnej. Był wydarzeniem niezwykle doniosłym dla młodego państwa polskiego. Dokonał się w najstarszej i najbardziej zasłużonej dla społeczeństwa polskiego organizacji, która oprócz zwalczania pożarów spełniała w okresie zaborów wielorakie funkcje społeczne.

Straże pożarne były placówkami szeroko pojętej służby publicznej. Panująca w nich atmosfera przesiąknięta była duchem demokratycznym. Nic więc dziwnego, że wokół straży gromadziły się najlepsze jednostki, a strażacy cieszyli się autorytetem i sympatią społeczeństwa.

¹⁶ *Pierwszy Ogólno-Państwowy Zjazd Delegatów Straży Pożarnej Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 15–18, sierpień–wrzesień 1921.

¹⁷ *Główny Związek Straży Pożarnej Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Pożarniczy”, nr 1, 15 I 1923.

Ochotnicze Straże Pożarne szczególnie wrosły w środowisko wiejskie. Przetrwały najtrudniejsze okresy w dziejach narodu polskiego: okupację hitlerowską, okres prześladowań stalinowskich i ograniczania działalności związkowej. Z podniesionym czołem strażacy przetrwali okres realnego socjalizmu, przetrwają także w III RP, służąc całemu społeczeństwu.

Współczesne działania Ochotniczej Straży Pożarnej określane są słowami – zło w dobro przekształcić – odmienić serca człowieka i uczynić z niego oazę spokoju. Poprzez serdeczność i wsparcie nieść pomoc człowiekowi w trudnych chwilach jego życia¹⁸.

Janusz Gmitruk

Bibliografia

Opracowania

Boss E., *Dzieje Warszawskiej Straży Ogniowej 1836–1936*, Zasiłek Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, Warszawa 1937.

Matusak P., *Bolesław Chomicz w trosce o jedność i siłę ruchu strażackiego*, Warszawa 2015.

Pągowski S., *Związek Floriański w Warszawie, Gore. Jednodniówka wydana na pamiątkę Zjazdu Ochotniczych Straży Ogniowych w Warszawie 8 września 1921 roku*, Warszawa 1921.

Pierzchlewski K., *Historia prasy strażackiej*, [w:] *Symposium Historyczne Związku Ochotniczych Straży Pożarnych*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1979.

Szaflik J.R., *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 1985.

Prasa

„Jednodniówka Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej“.

„Przegląd Pożarniczy” 1917–1923.

„Strażak” 1905–1907.

¹⁸ ...*Hasłem naszym zgoda będzie i ojczyzna nasza...*, „Jednodniówka Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej“, wrzesień 2017, s. 31.

The history of St Florian's Association

Key words

St Florian's Association, „Przegląd Pożarniczy“, Volunteer Firefighters Associations of Poland, Mutual Insurances, Bolesław Chomicz, Józef Tuliszkowski

Summary

St Florian's Association is one of the first Volunteer Firefighters Association in the Kingdom of Poland that played a key role in developing the movement throughout the whole country. It was co-established by Bolesław Chomicz, the president of the Mutual Insurances of Buildings against Fire Institute. Thanks to his initiative, the National Convention of Firefighting took place in Warsaw on 8-10 September 1916 - that's when the St Florian's Association came into existence upon the previously validated law of the association. It had its own newspaper – „Przegląd Pożarniczy“. As of the 1st of August 1921 the St Florian's Association was composed of 60 thousand members including 2 thousand full members.

With its well-organized structure and a catchy slogan: “Stronger Together”, the St Florian Association had laid a solid foundation for the unity of the Volunteer Firefighters Associations across all occupied territories of Poland.

Geschichte des Florians Verbands

Schlüsselwörter

Florians Verband, „Przegląd Pożarniczy“, Verband der Freiwilligen Feuerwehr Republik Polen, gegenseitige Versicherungen, Bolesław Chomicz, Józef Tuliszkowski

Zusammenfassung

Der Florians Verband war eine der ersten im Königreich Polen gegründeten Freiwilligen Feuerwehren, die eine bedeutende Rolle bei der Entwicklung dieser Bewegung im ganzen Land spielte. Der Mitbegründer des Florians Verbands war Bolesław Chomicz – Präsident der Institution für gegenseitige Gebäudeversicherung gegen Feuer im Königreich Polen. Auf seine Initiative hin, fand vom 8. bis 10. September 1916 in Warschau die Erste Nationale Versammlung von Flurwächtern statt, die den Florians Verband gründete. Der Verband funktionierte auf der Grundlage des zuvor genehmigten Gesetzes von der Gesellschaft des heiligen Florian von Lorch. Das publizistische Organ

des Florians Verbands war „Przegląd Pożarniczy“. Am 1. August 1921 hatte der Florians Verband 60.000 Mitglieder und 2.000 tatsächliche Mitglieder.

Unter dem Motto „Ein Mann ist kein Mann“ und mit gut organisierten Strukturen legte der Florians Verband ein solides Fundament für die Vereinigung der Freiwilligen Feuerwehren aus allen Teilungsgebieten.

История Флорианского союза

Ключевые слова

Флорианский союз, газета «Пжеглонд Пожарничы», Союз организаций Добровольной пожарной охраны Республики Польша, взаимное страхование, Болеслав Хомич, Юзеф Тулишковски

Резюме

Флорианский союз – это одна из первых созданных в Царстве Польском организаций Добровольной пожарной охраны, которая сыграла значительную роль в развитии этого движения во всей стране. Сооснователем Флорианского союза был Болеслав Хомич – председатель Общества взаимного страхования от огня.

По его инициативе с 8 до 10 сентября 1916 г. в Варшаве состоялся I Общекраевой съезд организаций пожарной охраны, на котором был провозглашён Флорианский союз, действующий на основании ранее утвержденного устава Общества святого Флориана. Печатным органом Флорианского союза являлась газета «Пжеглонд Пожарничы». 1 августа 1921 г. Флорианский союз насчитывал 60 тыс. членов и 2 тыс. действительных членов.

С зычным паролем «В единстве сила» и хорошо организованными структурами Флорианский союз создал основу для объединения Добровольных организаций пожарных охран со всех польских земель, ранее находившихся под властью стан разделивших Польшу.

Publikacje nadesłane

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

Eugeniusz Niebelski (red.), *Józef Kalinowski św. Rafał. W kręgu ludzi i kultu*, Lublin 2018.

Instytut Pamięci Narodowej

Artur Ochał, *Tarcza II Rzeczypospolitej. Korpus ochrony Pogranicza 1924–1939*, Warszawa 2018.

Łukasz Kobiela, *August Hlond 1881–1948*, Katowice–Warszawa 2018.

Anna Maria Jackowska, *Sowiety na ławie oskarżonych. Polskie uczestnictwo w propagandowej zimnej wojnie we Francji w latach 1947–1952*, Warszawa 2018.

Monika Tomkiewicz, *Więzienie na Łukiszkach w Wilnie 1939–1953*, Warszawa 2018.

Jakub Szumski, *Rozliczenia z ekipą Gierka 1980–1984*, Warszawa 2018.

Edward Bulanda, Bartłomiej Noszczak (oprac.), *Wspomnienia jezuita (1939–1954)*, Warszawa 2017.

Marian Piotr Romaniuk, *Prymas Tysiąclecia w słowie pisanim : biografia życia, twórczości i posługi Kardynała Stefana Wyszyńskiego 1921–2017*. T. 1, 2, Warszawa 2018.

Sławomir M. Nowinowski, Rafał Stobiecki (red.), „Zeszyty Historyczne” z perspektywy półwiecza, Warszawa 2017.

Wydawnictwo Replika

Marek A. Koprowski, *Legiony. Droga do legendy : przed wyruszeniem w pole 1906–1914*, Zakrzewo 2018.

Wydawnictwo Bellona

Księga Pamiątkowa Arma Virumque Cano : 100 lat pisma naukowego Bellona 1918–2018, Warszawa 2018.

Zachęta Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie

Joanna Kordjak, *Szklane domy – wizje i praktyki modernizacji społecznych po roku 1918*, Warszawa 2018.

Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”

Janusz Mierzwa, *Starostowie Polski międzywojennej : portret zbiorowy*, Kraków 2018.

Towarzystwo Naukowe KUL

Andrzej Kownacki, *Czy było warto? Wspomnienia*, Lublin 2016.

Marian Zalewski

Marian Zalewski (red.), *W jedności siła. Bogu na chwałę, ludziom na pożytek: w 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości*, Warszawa 2018.